

శ్రీ సంగమము

S/no. 762

Sl no 29

$$\begin{array}{r} 12 \\ \hline 2-74 \end{array}$$

Sl no. 762

---

acc no. 6903

నమః శరణ ముపిశ్యోః

నం ౪

కర్త సంగ్రహము.

—విశ్వా—

12
2-74

మేలు పెందంగోరనాడెవ్వలదేనియుండా
గోరుమేలునకు విరోధిచుకోర్కి లేకున్నచో నది
యొనగూర్చుటకు శర్యేశ్వరుండు మేలుకనియుం
డ మనుష్యాలు మేలు పెంది లేకుండుటకు శాతువే
మనితలపోయిచో జన్మాంతరంబులందు నీజన్మంబు
నందును మనము సేసిన చెమతలంపులై పాపములై
పరిణమించుటంగలిగినయనభాంబులేయని తెలియ
వచ్చును. అట్టిచెమతలంపు లేనియన్నను- ఒరుని
సుఖమునకు భంగమువచ్చుటజూడక తనసుఖం
బుగోరుట- ఒరునిసుఖము నైరంపకబాలక యం
దుకడ్డముసేయంగోరుట- ఇంక మంచితిలంపెయ్య
టయన్నను- తనవంటి వారలందఱును దాయాదు
లట్లవం వికృనిసుఖంబనుభవించుతలంపు- ఇట్టితలం
పులుమనకరుదనియు మున్నుచెప్పించెమతలంపులే
తరుచనియు నెఱుంగుటకు వారివారినునంబులే సా
క్షులుగాన నిందుకుసాధకయదుకులు వేఱుగాజెప్పిం
చునలేదు- ఇట్టిచెమతలంపులు పిన్ననాటమండిమన,
కుశలజముట్లును, క్రియలు పూర్వజన్మంబుల నిట్టి

రిహారిం లోకం సుచుః కుట గుం యానవలయును- అని
 కుముమ్మ గా మనమన కారములు నేనివ వారలకు ప
 కారములు నేయుటయూవన కలు. అది నేయకుం
 కుట తనకు యుగామిచ్చినవానికి యుగాను దీర్పక
 గుంకుటవంటిది. ఒకనికి యుగాను దీర్పక మఱి
 యొకనికి యుగామిచ్చిన నది తనకు సాధకణా గాదు
 గదా. మీదిమిక్కిలివాధకం బెయగును- అట్టి దెయ
 పకారుల కుప కారములు నేయకమున్నెరుగుకుపక
 రించుట అంగు నుపకారకారకమ్యముంబట్టివారల
 కుప కారములు నేయవలయును ఈశ్వరుండుమనకు
 శృష్టాది కారణమాలం జేయుచో దత్తి తాద్రాధ్యాభి
 మానులగునట్లుమహా శృణ్యకృత్యములంజేసినకొందలు
 జీవులంబెట్టియున్నాడు- నేమనటిశృణ్యవిశేషంబు
 లంజేయువారలను వానిలోజేర్చుచున్నాడు- అ
 ట్టినియుక్తకార్యముక నన్వయించువారలకుం గార్య
 విశేషముంబట్టి బహువిధగ్రాధినామమాలేయగు
 ను. ఈనామములకుం బర్యవసానబీజ్విరునియందే
 యున్నను రాజ్యకార్యాధికారముంబ్దియు గాజు
 నాబర్యవని చినమొక్కక్కయేకదేశాధికారములం
 దనేకులనిడి యధికారి నామములు వెట్టినట్లుతల్ల న్నా
 మములు వారలకుం బెట్టియున్నాడు- వారలయ
 ధి కారములకు బా ననునట్లు శృజించుబడినది.

తెల్లదేవతలచేత ముపకరింపబడువారలె గాన వా
రల నారాధించు యజ్ఞములంగిల్పించి వానింజూచి
యాసందించునట్లువారిలకు ముపకారములంగల్పించి
యవియును హవిర్బుగ్గములను వేరం దారతిమృత్యుల
ములగునట్లు కల్పించి దానంబ్రీతులై యపసేయుచు
జలకు నభీష్టఫలంబులొసంగునట్లు కల్పించెలగాన
వారలు సేసినవియుగ జేయునవియునగు ముపకారం
బులకై యజ్ఞములం జేయుట మున్నగానావశ్యక
ము. అట్లు సేయని వారలీశ్వర నిగ్రహపాత్రంబులగు
దురు.

శ్లో॥ సహయ్యజైః ప్రజాస్పృహ్యైః పురో
వాచప్రజాసతిః | ఆశేనప్రసవిష్యధ్వమేషవోఽస్త్వి
ప్రకామధుక్ | దేవాన్ భావయతాఽసేనతేదేవాభావ
యంతువః | పరస్పరంభావయంతః శ్రేయఃపరమవా
ప్స్యథా | ఇస్తాకా శోగాన్ హివోదేవాదాస్యంతేయ
జ్ఞభావితాః | తేర్షతానప్రదాన్యుభోయోభిజ్ఞేస్తే
నవీషసః | యజ్ఞశిస్తాశినస్సహోమవిస్తేనర్వంబ్విష్టాః
తేత్యుభుభుజ్ఞతే వాపాయేపవన్త్యాత్త కరణాత్ ||
అని భగవద్గీతాస్మితీయాధ్యాయమున నీయర్థంబె
చెప్పబడినది.

యజ్ఞంబులలోఁ బశుయోగములు పశుహిం
సాదుఃఖములుగాన నవి యధర్మ పర్యవసీలములగు

విద్యా - స్వగణం మోక్షం సుఖానందం - శ్రావ్యమై
తథా రాజ్య సృణో - ప్రీతాంతం - వహతి - అగ్రయం -
స్థాపితమై - స్థాపితం ముసనీయథా - చాకాదే తెలు
ప - బహుచున్నది

తొల్లిలో కౌపకారంబునకై శరీరక్షేపాదిపు
నస్సరంబులగు తపస్విపథావంబుల నీశ్వర ప్రసాదం
బు వడసి దివ్యదర్శనద్వారంబున సతండు దయచే
సిన మంత్రంబులును వానిం గృత్యంబులని నెయోగిం
చు విధంబులును జెంది యప శిష్య పరంపరాము
ఖంబున సభిచ్ఛిన్నంబగునట్లు వేద శుక్రపదాయం
బు నడపిన పరమర్ ము లుత్తమ స్థానములం జెంది
యట్టి వేదంబుల మనము పఠించుచుండం బ్రసన్ను
లగుచు వాకిర్వాదంబులం జేయుదురు - అట్టి వార
లయెడ నుపకారస్పృతి గలిగి స్వాధ్యాయపాఠప్రవ
చసంబుల వారల వాసందింపి చుట యావశ్యకము.

శ్రు - జాయమాను నై బ్రహ్మణ స్త్రిభిర్యథా
వాజాయతే - బ్రహ్మచర్యేణ ఋషిభ్యో యజ్ఞేనదేవే
భ్యః శ్రుజయా పితృభ్యః - అనుక్రూతి దేవర్షి పితృ
ప్రీణం బావశ్యకంబని ఋణశద్ధిమునం దెలుపు
చున్నది - అయితే వీశ్రుతిలో శంతా నూత్పత్తి పితృ
ఋణ విమోచన మగునట్లు గాన వచ్చుచున్నదిగాన
శంతా నూత్పత్తియ ముసపిన్నట్లు భావించి ప్రయోజ

వి వేదసి యః కురుః- అట్లుగాను. శంతానూడు కాలన
 బిశ్వయుణంబు దీరునను మాటవే శంతానూడు వార
 లు వృధింజెంది వారలా వరించు శ్రాద్ధంబుల వలనం
 దత్త దేవతల కుపకారంబగు గాన శంతానూడు
 త్తి శ్రాద్ధాది వ్యర్థంబుననే పితృయుణ విమోచకం
 బగునని తాత్పర్యము - తన తండ్రికింబిత్త యుణవిమో
 చనము తాన శ్రాద్ధంబులు యథా క్రమంబుగానను
 శ్చుచుండినం గాని కాదు గదా - వాని యుణంబు తీ
 ర్చనకొరతతాయ నక్కమకంబు లాచరించుకున్నం
 దీరునే- బ్రహ్మ చర్యంబున యుష్ యుణంబు దీరునను
 మాటకును సాంగ వేదాధ్యయనంబుం జేసి శిష్యులు
 ఖంబున వృద్ధి బొందించిన దీరునని వీ తాత్పర్యము.

అట్టి కమకంబులును నిత్యవైదిక కామ్య
 భేదంబున మూడు తెగలు.

అందు నిత్యవైదికంబులు నేయకున్నం బ్ర
 త్యవాయంబు గలిగించునవి -

అతహర్షం పునస్త్యేతేయథా కాలం శంశు
 తాః సావిత్రి పతితాస్తాత్కథితైర్వర్ష విగర్హితాః

యోమనధీర్వద్విజో వేదానన్యత్ర కురుతే శ్ర
 మమ్ సజీవ స్నేహకుంధ్యమాసుగన్ధతి సాన్వయః.

అమర్షన్విహతుకమనా నిందితం చ సహచ
 తం | అని ప్రహేళ్యే నియంతాం సరసిపరిసన్మృత్యుతి

అని యిట్లు ప్రత్యవాయంబు స్వగులం జె
చ్చుంబడినది -

ఇందుంగొందఱివి నేయకున్నం బ్రత్యవాయంబు
వచ్చుననుట కియ్యకొనరు. మఱియేకున్నను. ఇవి నే
యచో మున్ను చేసిన పాపంబులు వోవును. అవి నే
యకున్నచో నప్పాపంబులు నిలిచి యుండుననుట
యే ప్రత్యవాయము చెప్పవలసముల కెల్ల సభాము
నిత్యముగాఁ జేయుచున్న యుదక ప్రాశనంబులం
జెప్పచున్న - సూర్యశ్చ - ఆపః పునంతు - అగ్నిశ్చ
అను మంత్రముల నివి పాపంబులం బోగొట్టుననుట
స్పష్టముగాఁ గానవచ్చుచున్నది - అని చెప్పవచ్చును.
అందుఁబ్రథమపక్షమే వలన స్వరససిద్ధము.

నిత్యనైమిత్తికంబులు ప్రత్యవాయంబు నడం
చుచుండియు నభ్యుదయ ఫలంబులుండుడ సెనం
గుచుండును. అందుకు మయివర్చోబలమెఱిగిభత్ర
ఇత్యాది మంత్ర లింగములే సాధకములు.

త్రయో ధమశాస్త్రంధా ఇత్యాది చ్ఛాందో
గ్యవాక్యము మాతాశ్రమంబులు నుత్తమలోకహేతు
లనియం జతుర్థాశ్రమము మోక్ష ప్రదంబని
యం జెప్పచున్నది. తద్యథామ్రఫలాధేన నిమిత్తే
చ్ఛాయా గచ్ఛ ఇత్యనూత్పద్యస్తే ఏవం ధమశాంత
ర్వదానిచ్చరా ఆనూత్పద్యస్తే అనుపాపస్తంబచ్చ

నిఁగూంఁగలకు - అమ్రునిమి త్త దిత్వాది సోమోప సృష్ట్య
స్మృతేర్మహా-భలవత్త్వం నమాచ స్తే నిత్యానాం కర్మ
జానుసి॥ అని విశ్వరూపాచార్యుల వాక్యము.

వేదోదితం స్వేదకమున నిత్యం కుర్యాదతద్వి-
తః॥ తద్ధికుర్వన్యథా శక్తిప్రాప్నోతి పరమాంగతిమ్-
అని మనుస్మృతి.

నకమణాన ప్రజయాధనేన త్యాగే వైకే
అమృతత్వమానకుః-అనుక్రూతియందుం గమనములు
మోక్షసాధనంబనుట నిషిద్ధంబయ్యెనే యందును-
బొను- సాక్షాన్మోక్ష సాధనము జ్ఞాన విశేషంబై- అ
యిన నివి జ్ఞానాత్మత్వకొండె జ్ఞానేహృత్వత్వకొం
డె సాధనంబులయి పరంపరచే మోక్ష సాధనంబులు
నగును-తిమోతావేదానువచనేన బ్రాహ్మణావిరిదిషం
తియజ్ఞేన దానేన తపసానాశకేన అనుక్రూతి యీ
యధామనో తేల్పుచున్నది - అత వివచాగ్నిస్థనా
ద్యనవేక్షా అనియు సర్వాపేక్షాచయజ్ఞాది క్రుతేర
శ్వవత్ అనియు రెండధికరణంబులనిదితెల్లమగును.

ఇట్లు నిత్యకమణంబులకుంబ్రత్యవాయ చరి
హారంబును పుణ్యలోక ప్రాప్తియను నభ్యుదయం
బును నిశ్రేయసాను మాలబ్రహ్మజ్ఞానంబునను మూడు
ఫలంబులు గలవు- అట్లే నచో నివి ప్రతి దినంబును
మూడు మాఱులు కురూసింప కలయునో యది

కుద్ధనురోధతః॥ అని యదైవతవార్తికకారవచనము

కామ్యకర్తృబులును ఫలసంగము విడిచి సేయచో నిత్యతుల్యములే యగును మోక్షేచ్ఛికలవారలు నిత్య వైమిత్తికములం దవ్వక సేయవలయును. కామ్యములు చేసినంజేయవచ్చును-అన్ని కర్మములయందును ఫలసంగకర్తృత్వములవిడువ వలయును.

యోగ స్థాపకు కర్తాణి సంగంత్యక్త్యాధనజ్ఞాయ ! నీధ్యనీధ్యోస్సమ భూత్వా సమత్వంయోగ ఉచ్యతే ! కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన ! మాకర్మ ఫలహేతుర్భూర్నా తే సత్తో న్నైక ర్తడి॥ అని యును భగవద్గీతావచనములు.

ఇట్లు నిత్యవైమిత్తిక కర్మములు సంస్కారకంబులును మోక్షోపయుక్తంబులునని రెండు తెలుగులయ్యె-విహితత్వమాత్రబుద్ధింజేయునవి సంస్కారకములు- ఫల సంగము విడిచి యాశ్వరాశ్పద బుద్ధిచేతం జేయునవి వినివిషాద్యాకముననుండె వేదన ద్వారంబున నుండె మోక్షోపయుక్తంబులగును.

ఇట్లు ఫల సంగము మోక్ష విరోధియయిన చోఽపరమ ప్రమాణంబగు వేదమున నిట్టిఫలముంగోరువారలిట్టి కర్మములం జేయవలయునని యేల విధింపవలెనన్నను- వినుండు.

కర్మ ప్రియక్రియాసర్వకాములు సత్త్వకము

గులును రజః ప్రచురులును తమఃప్రచురులునని మూ
డు తెగలవారగుచుండురు- వీరలువరుస నుత్తమ మ
ధ్యమాధములనంబడుదురు- ఇంచుసత్త్వ ప్రచురులు
మోక్షాధికాలగుదురు- గాని యితరులట్లు గారు- వీర
లవిభాగము లెన్నగా గుణత్రయ సంగ్రహమునం బె
లుపంబడునంచుంజూచి కొనునది- రజస్తమః ప్రచు
రులు వర్ణమాన జన్మమున మోక్షాధికాలుగాకుం
డుటచే వారలకు వలయునభీష్టమాలం జెప్పకున్న
చోఁ జెడుదురుగాన మాతాపితృసహస్రమలకంబై
నువత్సలతరుండగు నీశ్వరుని కాశనంబగు వేదము
వారివారి యిష్టలాభము లెల్లనుపజేసించు నంతు
మోక్షాధికారనకు వలయు విధులనే గ్రహించి ఫలకా
మనలు విడుచునది- ఈయర్థంబె భగవద్గీతలలోత్రై
గుణ్య విషయావేదానినై గుణ్యోభవాజ్ఞానః అని
యు- యావాసర్థఉదహానె సర్వతస్సంప్లుతోదకే।
తావాంత్యర్షేషః వేదేషు బ్రాహ్మణస్య విజానతః- అ
నియుం జెప్పబడినది-

ఇట్లువేదోక్తములగు తమకాంబులు ఫలసంగ
ము విడిచి చేయుచుండం గ్రమమునం దనంతనై
స్థితప్రజ్ఞతయను సధికారముగలిగి జ్ఞానసంపన్నుం
డై పరమాత్మధ్యానమున మోక్షము జేయు నిట్లు

కర్తములం జేయుచుందుటయే కర్తయొగంబననుట
 మును- మనఁచుట గాదుము తెల్లనుడిగి యాత్మభాగ
 మిట్టిగలుగుచున్నది సర్వమును యనఁబడును.

కర్మబంధముననున్నది యలంకృత్య మనీషి
 బుద్ధి నైదివిధమున క్లాపింపదు గచ్ఛన్త్యనామయసి
 లనియను- పదముల యచా రాచారత్య ల్కాన్ పార్థ
 మసౌగతాన్ ఆత్మజ్యే వాత్మనామకస్థిత ప్రజ్ఞస్థి
 దోచ్యతే అనియు భగవద్గీత యందుం జెప్పఁబ
 డినది.

ఇట్లు యజ్ఞదాన తపః ప్రభృతులగు సత్క
 ముములు సేయుచుందుట యస్మి విధములను శ్రే
 యస్కరము-

యజ్ఞాది నిరూపణము లశ్శక్త్యైతరిబులగు
 యజ్ఞ సంగ్రహములంజూచునది.

ఇది శ్రీహరవస్తువేంకటరంగాచార్యు

లయ్యవారబుగారిచే రచియింపఁబ

డిన కమలా సుందరము.

VELAUPATAM.

Printed by A. C. Srinivasachari.

Arsha Press. 1874.

U no 28

శ్రీమద్ భగవద్ గీతా : పదమూడవ అధ్యాయము. ౭౭

మేలుగీడులం బ్రవృత్తినివృత్తులంబుట్టించుటకై బ్రహ్మణమునకు ముఖ్యప్రయోజనము - అశబ్దప్రమాణమేకాంతమనంబడును - అది ప్రభు సుమితంబును సుహృత్సంమితంబును కానైన సుమితంబునని మాదు విధములనుండును - అది విధిచాక్రము లెల్లంబ్రభు సుమితములు ఒకండ్రిట్టి పని చేసి మేలుం జెంద ననియు మఱియొక్కండ్రిట్టి పనిచేసి కీడుంజెందెననియు నివర్తనంబులు జెప్పి యీ పనిసేయుటమేలీ పనిసేయుట కీడని తెల్పునది సుహృత్సంమితము - మఱియొక్క విషయముంజెప్పుచుండునంత నె యిదిమేలిపికి పని తెలియటమందాన చతుర్థాకాంతా సుమితము - తరుచుగా వేదము ప్రభుసంమితము - శ్రురాణము సుహృత్సంమితము - కావ్యము కాంతా సుమితము - చమత్కారముం బుట్టించుకవిప్రబంధముకావ్యము - చమత్కార మనగా విలక్షణానందము - చమత్కారోత్తులు ముగియటలను విధించుచులేనినారికి నైతమింపుం బుట్టించును - కావుననే వేదమునందభివృద్ధి నాదంబుల యందుల బురాణంబుల యందుల గూడనట్టి వాక్యంబులక్కడక్కడంగలు.

చమత్కారంబుంబుట్టించు తెలుగులు ౭౮

దేు గలవు-వ్యంజనమొక్కటి- అలంకారమొక్కటి-
వ్యంజనమనఁగా శక్తిలక్షణలలో మొక్కవ్యాపారం
బునం జెప్పనర్థంబుగాక మఱియొక్క యథాం
బుదోపించుట- అట్టి యథాంబు వ్యంగ్యమనగిబ
డును- దానిందోపించు శబ్దము వ్యంజక మనంబ
డును.

శబ్దశక్తిమూలంబు నర్థశక్తి మూలంబు ను
భయశక్తి మూలంబునని వ్యంజనమునకు మూడు
తెగలుగలవు- ఉ. వాహినులనర్థతో మాఖవేగంబుగం
టివేయని యిట్లు నైవ్యంబులంజూచి చెప్పినచో నడు
లజలవేగంబుంజూచితివే యనియందోచునిట్టిది శ
బ్దశక్తి మూలంబు.

ఆ-రాజు పరాక్రమంబు విని రాజులుమోము
వంచికొనిరి. అని యిట్లు చెప్పినచో రాజులుఖిన్ను
లయిరని తోచునిట్టిది యగ్ధశక్తి మూలము.

ఇతండు శత్రుపురంబులంగెల్చిన రాజమాళి.
యని యిట్లుకక రాజుంజూచి చెప్పినచోఁద్రుపుర
సంహారకుండగు చంద్ర శేఖరుండనియుం దోచుని
ట్టిది భయశక్తిమూలము. ఇండు శత్రుపురంబులన్న
చోసరి సగరంబులన్ననీ యగ్ధంబు దోచుంగాన నా
భాగంబున సర్గశక్తి- రాజమాళి యన్నచో సృపశ్రే
ష్ఠుండన్న నీయగ్ధంబుదో వడుగాన నాభాగంబున శబ్ద

శక్తియుం గూర్చితోపించెంగాన నిదియుభయ శక్తి
మూలము

ఇట్లుతో మనగ్రంథము వ్యంగ్యములనంబడు
వాని విస్తరంబు వ్యంగ్యసంగ్రహమునం దెప్పించెడు.

అలంకారంబులు- శబ్దాలంకారంబులు నర్థా
లంకారంబులు సుభయాలంకారంబులునని మూడు
తెగలు.

ఆను ప్రాసయమక చిత్రపునరుక్త వదాభా
సంబులు శబ్దాలంకారంబులు- ఉపమానులధాన్
లంకారంబులు- లాటాను ప్రాసంబు సుభయసం
సృష్టియు మొదలగునవి యుభయాలంకారంబులు.

అందనుప్రాసంబులు వర్ణానుప్రాసంబును ప
దానుప్రాసంబునని రెండు.

అందువర్ణానుప్రాసము వ్యంజనమాత్రసామ్య
ము- అది ఛేకానుప్రాసంబును వృత్త్యనుప్రాసంబు
నని రెండు విధములనుండును అనేక వ్యంజనంబులు
తొక్కమాటావృత్తి ఛేకాను ప్రాసము ఉ- ఇన్ద్రును
స్థగుడు. ఇందున కార దకారంబులకావృత్తి - ఒక్క
టియొండైనచేక బులొండె బెక్కుమాటలకావృత్తి
మచో వృత్త్యను ప్రాసము ఉ- రాముండు కామశ
ముండు.

వృత్త్యనుప్రాసాశ్రయంబులగు వృత్తులు మూ

కు- ఉపనాగరికయంబరుషయంగోమలయ-అం
 దుమాధుర్య వ్యంజక వర్ణంబుల సుపనాగరిక- ఓహో
 వ్యంజక వర్ణంబులంబరుష- ప్రసాదవ్యంజక వర్ణం
 బులం గోమల-మాధు ర్యానిగుణ లక్షణంబులును-ద
 ద్వ్యంజక వర్ణంబులునువ్యంగ్యసంగ్రహంబునంజూ
 చునది- ఈవృత్తుల వైదగ్భ్య గౌడీ పాంచాలీ యలను
 రీతులని వామనాదులండు.

అథకాంబాక్రటియైకాః చాత్పర్య భేదంబు
 భంబదంబావర్తిం చుటకాటానుప్రాసము- ఉ- గుణ
 పంతుని లక్ష్మీలక్ష్మీ-

ఏక థకంబులుగా నివ్యజనన్వరసముచా
 యంబులనావర్తిం చినచో యమకము- ఉ- నెలంత
 వెలంతమోము-

ఉద్ధాద్యాకారంబులవ్రాయుటకహంబరు
 ట చిత్రము అది ఉద్ధబంధఖస్తంబంధము రజబం
 ధాది భేదంబుల సనేకవిధము- అదిబంధకవిత్వంబు
 లంజూచునది.

భిన్నాకార శబ్దంబులే కాథంబులగునట్లుదో
 చునున్నచోః బునరుత్తవదాభాసము- ఉ- లెనుగా
 త్రుండయ్యెనితండు- దండమాలిక యిది.

ఇవి శబ్దాలంకార ప్రకరణము.

అథాలంకారంబులు- ఆస్ఫుటప్రతీయమా

హా నౌ పమ్యంబులు - అండు నురూప కాదుల భేద ప్ర
ధానంబులు - స్థరణాదులు భేద ప్రధానంబులు - స
మాసోక్తి పరికరా యే ప ప్యాజస్తు త్కృప మేయోప
మానస్వయాతిశయోక్తి పర్యాయోక్త్య ప్రస్తుత ప్ర
శంసా పశేషోక్తులు ప్రతీయమానవస్తకంబులు - రస
వదలంకారము ప్రతీయమాన రసంబు - ప్రేయః షా
ర్జస్వ సమాహితభావో దయభావసంధిభావశబల త
లు ప్రతీయమాన భావంబులు.

ఉపమ పూర్ణయసియులు ప్తయనియు రెండు
విధంబులనుండును - శ్రౌతియు నాధికమునని వెండి
యు రెండు విధంబులు - నాక్యసమాసతద్ధిత శతంబు
లని వెండియు మూడు విధంబులు - ఉపమానోపమే
యసాధారణధర్మోపమావాచకంబులు నాల్గుజెప్పిన
చోఁబూర్ణ - అండులోనొక్కటి యొండెం గొన్ని
యొండెంజెప్పకున్నలు ప్త - ఉ - ముఖము వద్దము
వలె సుందరంబై యున్నదన్నచోఁ బూర్ణోపమ -
ఇండుముఖముపమేయము - పద్మముపమానము 'సుం
దరత్వము సాధారణ ధర్మము - వలెనన్నది వాచ
కంబు. ముఖము పద్మమువలె నున్నది ముఖము ప
ద్మముందరము - అని యిట్లు చెప్పినచోలు ప్త. ముఖ
ముపద్మము వలెనున్నదని యిట్లు ఇవాఁధకంబుల
గు శబ్దంబులు పమావాచకంబులయినచో శ్రౌతి - ప

ద్వమునకు సరిగా నున్నదని యిట్లు సదృశార్థకశబ్దంబు
లిట్లయినచో నార్థి-ముఖము పద్ధమువలె సుందరంబని
యిట్లు పదములు వీడియున్నచో వాక్యగ-ముఖము పద్ధ
సహము-ముఖము పద్ధ సుందరమని యిట్లున్నచో స
మాసగ-ముఖము పద్ధ వచ్చా సమానంబని యిట్లువతి
వ్రత్యయంబు గూర్చిన స్వరూప తద్ధితగ.

ఉప మేయముప మానంబగుటయు- సుప
మేయంబున సుపమాన కై పుష్కకంబుం బ్రతీపము-
పద్ధము ముఖమువంటిది యన్నను పద్ధంబుండము
ఖ-వేలాయన్నను ప్రతీపము- పద్ధముపగలే శోభ
నము-ముఖము రేయంబగును శోభనంబని యిట్లు
విశేషము పెన్నచో వ్యతిరేకము

విరోధనిబంధనములలో విరోధంబాధాసంబ
యినచో విరోధము-కారణములేక కార్యము గల్గు
ట విభావన-కారణ సామగ్రియన్నం గార్యము గలు
గమివితేషోక్తి-కారణవిరుద్ధకార్యము వొడముటయు
ననర్థమువొడముటయు విరూపవస్తువుటనమునువిష
మము-విరుద్ధకార్యోద్భోగమావిచిత్రము-కార్యకా
రణములు వ్యధికరణములగుటయసంగతి-ఒండొం
టికిఁగారణముం గార్యమునగుటయస్యాన్యము-ఒ
క్కదానిచే సాధింపనది దానిచేతనే మఱియొక్క-
చోష్టన సాధింపనచో వ్యాఖాతము. సంగీధాన

మొన్నను దాని గుణము గలుగనియత్తునిము. అ
థారాధేయము లాండొంటికిం దగనియధికము అ
థారములేక యూధేయ ముండటయు మొక్కయూ
ధేయంబనే కాథారముల దోచుటయు సకల్యవ
స్త్రులంజేయుటయు విశేషము.

ఉ - ఈరాజు నిమల తరవారిధార శత్రువుల
కు సంతాపము నేయునన్నచో విగోధము - ఈతని
శత్రువులు గుహంజొచ్చుటరాత్రి లేకయె చీకటివా
డము నన్నచో వివావన - వారకుంబగును వెలుం
గు లేదయ్యెనన్నచో విశేషాక్షి - ఈతని ఖడ్గంబరిసీ
లంబు బెల్లని కీర్తిగనెనన్నను ఈతని శత్రువులు బ
యము నకై యుద్ధభూమింజేరినం బ్రతుకునకె చే
టువచ్చెనన్నను రాజధానులనుండు శత్రురాజులకు
వనవాసము గలిగెనన్నను విషము - రాజులవర్గశ
ముగా నేనుండు నెక్కుట కీతని యెకట నేనుగులది
గ్గులన్నచో విశ్రేయ - ఈతడు భూభారమునహిం
పసామంత రాజమస్థకములునక్రమములయె నన్నచో
వనంగతి - నీలహాసనం బెక్కుటనీత ాడొప్పెనీతం
బెక్కుటనీహాసనంబొప్పెనన్నచో కమోద్యము -
ఇతడు బాముబాల బామువునే యకంతునన్న
చో వ్యాపాతము. ఇతని కీర్తి విజ్ఞువుమీనంబర్వినం
బెల్ల దనము వాయదయ్యెనన్న సతద్దణము - ఈతని

అతియతి విస్తీర్ణం బైయ నీబ్రహ్మః డకంధమునని
మిడెనన్నచోసధికము. మహాపురుషులక్తివారు లేకు
న్నచోచునన్నను- ఈతని శత్రువులకెందునీతినిరూ
పెదోచునన్నను- ఈతనికటాక్ష పాత్రంబగు వాఁడు
తోతోత్తర కృత్యములం జేయునన్నను విశేషము.

వాక్యన్యాయమాలములు.

ఏత్రమంబునంబువాధాము లుద్గిష్టములగునా
త్రమంబుననె యనూదేశము యథాసంఖ్యము- పె
క్కుచోటులసంఖ్యావసీయంబగునధాము సౌక్యచో
నియమించుటవరిసంఖ్య- ఒక్కటిచెప్పిన మఱియొ
క్కటికై ముత్యన్యాయమున నీర్థించుటయర్థాపత్తి-
తుల్యబలములలో సౌక్యటినియమించుట వికల్పము-
అనేకములొక్కమాటు గలుగుట సముచ్చయము-
ప్రశ్నోత్తరంబులొండెం బ్రశ్నంబూహించుటకుఁ
దగిన యుత్తరంబొండెనుత్తరము.

ఉ. ఈతని గామిభ్రోష్నన్నత్యనగ్గర్ష్టంబు
లుండ సముద్రాది దిగ్గజంబు లేలాయన్నచో య
థాసంఖ్యము- ఈతనిరాజ్యకాలమునసతివృష్టికత్తు
క్తి) నేత్రంబులనే యన్నంబరిసంఖ్య- ఈతనికోప
మునకు దేవతలె వడంతుమరింకనన్యలంజెప్పనేలా
యన్నసథాపత్తి- ఓరాజులరా యితనియెదు
టందలలు వంపుడు- లేనిచోవిండ్లువంపుడు అ

న్నచో ఒకల్పము. ఇతండు సింహాసనమెక్క సాధు
హృదయములు ప్రసన్నంబులయ్యెనసాధుహృదయ
ములు కలుషంబులయ్యెనన్నచో సముచ్చయము.
ముఖ్యశనమెయ్యది శులబిష్యయన్నను- ఇతండు
రాజ్యము పెండ్లనదిమొదలు భార్యలు ప్రతిష్ఠితంబై
యందనిష్ఠుడగుట యేమియన్న నుత్తరము.

లోకన్యాయమాలంబులు.

కాలాంతరముది ప్రత్యక్షంబట్ల చెప్పచో
భావికము- ఒకటిగొనిమటియొకటియచ్చటపరివృత్తి-
తత్తిరస్కారంబు సేయంజాలక తదీయతిరస్కారం
బుసేయుట ప్రత్యక్షకము- తనగుణమువిడిచి యన్య
గుణముంగొనుటతద్గుణము- ఒక్కపనిసేయంబూని
నచో గాతతాళీయన్యాయంబునం గారణాంతరం
బుసమకూడుట సమాధి- అనురూపపదార్థసంఘట
న సమము. అందముగా నున్నదియున్నట్లు చెప్పు
చోస్వభావోక్తి- వస్తుసమృద్ధిని వర్ణించుచో నుదా
త్తము- ఒకటివిడుచుచో రమ్యత్వంబొందె నరమ్య
త్వంబొందెం జెప్పుచో విమోక్షి.

ఉ. ఈ భూమియెల్లందొల్లియూడివరాహదం
ష్ట్రాగ్రంబున మంటిచుక్కవలె నుండెనన్నను భావిక
ము- ఈరాజునకు మంచిపలుకు లాసంగి కవంక్షు
లుమత్తగజ్జంబులుగొనెనన్నచో బరివృత్తి- ఈతని

ప్రతాపరాయణుని కోడి బాడబంబేతనాంభీర్య బంధువ
గు సింధువును వేంచుచున్నదన్నచోఁ బ్రత్యసీకము-
ఇతనిపదసఖికాంతుల భూపాలకరీటమణులు వెల్లన
య్యెనన్నం దగ్గుణము- రణాంగణంబున రాజులిత
నివేడుకొనంబోవుచో గాలిచేఁగఁగవునొరులం దూ
రుటయనుకూలం బయ్యెనన్నచో సమాధి- మదము
గారంగణతాళంబులవిసరుచుండుండంబాడింపు
చునేగు నేనుంగన్నచో స్వభావోక్తి- ఈరాజుజే
రినపండితులయిండుల వాకిళ్లమదగజములు గట్టంబ
డియెనన్నచో నుదాత్తము- ఇతని గుణవర్ణనలేనికా
వ్యంబేమికావ్యంబన్నచో పిసోక్తి.

తర్కన్యాయ మూములు.

పదార్థాంజాండే సాక్యాధాంజాండే హే
తువయివచోఁగావ్యలింగము- సాధ్యసాధనంబులం
జెప్పచో ననుమానము- ఒక్కయధాముంజెప్పిదా
నిసాధించునథాంతరంబుం జెప్పట యథాంత
రన్యాసము.

ఉ. శత్రురాజులలలాటలిపి యితనిసఖిచం
ద్రికాసేవనంబున నుచ్చస్థినిబయ్యెనన్నచోఁగా
వ్యలింగము- రజోధూమంగు వెడలెంగాన నీతనిప్ర
తాపాగ్నివోడ మెనన్నచో ననుమానము- సత్త్వంగం
బున దుష్టులునునాశువులగుదురు ఈరాజుస్వస్థాన

మృగసంగతియు, గృతయుగంబయ్యెనన్నచో నధాంతరస్యాసము.

శృంఖలావైచిత్ర్యమూలములు.

పూర్వపూర్వంబునకుత్తరొత్తరంబుకార్యంబైనచోఁ గారణమాల- విశేషణంబైనచోనేకావలి-లభ్యోత్కర్షంబైనచో మాలాదీపకము - ఉత్కృష్టంబైనచో సారము.

ఉ. విద్యచేత విషయంబు గలిగె విషయమున గుణజావాంబు గుణజావలంబునం బ్రజానురాగంబన్నచోఁ గారణమాల- ఈశట్పదము సుజనశోభితము - సుజనులు విభవశాలులు. విభవముపై ర్మనసహితమన్నచో నేకావలి. భాగ్యవితయంబు భూమింజెందె- భూమియారా భూభుజంబుం జెందె- భుజము ప్రతాపముంజెందె- ప్రతాపము లోకత్రయముంజెందె నన్నచో మాలాదీపకము - లోకములలో భూలోకంబు శోభిలు భూలోకముననీదేశందీదేశము ననీపురమీపురము లోరాజన్నచో సారము.

తిరోధానమూలములు.

ప్రకాశంబైనది గూఢముఁజేసి చెప్పినచో వ్యాఖ్యోక్తి- ఒక్కవస్తువు మఱియొక్క వస్తువున గూఢంబయినచో మీలనము - ఒక్కవిధమునం బెప్పిన వాక్యము మఱియొక్క విధమున నన్యలయొజ్జించినచో

వక్రక్రి- గుణసామ్యమున వత్త్వంతరములలో వేరు
గాఁగానరామి సామాన్యము.

ఉ. పాణిగ్రహణమునరోమహషామగాఁ-ద
షీణానిలంబతిశీతంబన్నచో వ్యాజౌక్తి - ఈతనిశత్రు
రాజుల స్త్రీలు తమయూర్తిగనమునంబతులకుఁబొడ
ము స్నేదకంపాడులభయ మూలకములని తలంతురు
అన్నచో మీలనము - నీవు సాలకానసరమ్యవని యొ
రుండన నాయెడ సాలచనం బెక్కడిదనుట వక్రక్రి-
ఇతనికి ర్తిచేనన్నియుఁదెల్లనివైనబ్రహ్మతనవాహనము
వెదకుచున్నాడన్నచో సామాన్యము.

ఉత్తమ మానౌష్యములు.

అకొప విషయమున కాకోష్యమాణయౌష
రంజకంబయినచో రూపకము - అదిసావయవము -
విరవయము - పరంపరితమునని మూడు విధములనుం
డును. అంపసావయమునకు సమస్తవస్తు విషయం
లునేక దేశవివర్తియనని గెందుభేదములు - విరవయ
వమునకుఁగేవలము నుమాలారూపకము నని గెండు.
పరంపరితమునకును జ్విప్తవిబంధనమున జ్విప్తవిబంధ
నము నని గెండును కేవలమును మాలారూపమునని
గెండును - ఇట్లేనిమిది భేదములు.

ఉ. ముఖపద్మము శ్లేత భ్రమరశోభితంబని యి
ట్లవయ వాతయవుల రూపించినచో సమస్తవస్తు విష

యము - గుణభూషణుల నీరాజు దిక్కులంబరిమలిం
పంజేయునని యిట్లవయవ రూపణంబు నేయనీ
రాజును కల్పవృక్షులని యిట్లవయవి రూపణంబు
దోచుంగాననేక శశవివర్తి - కూఖ పద్మంబన్నచో
కేవలనిరవయవంబు - ఈతని కీర్తి రాజ శిరోమా
లిక దిగ్గజశ్రోత్రచానురంబన్నచో మాలానిరవయ
వము - రూపక హేతు రూపకము పరంపరితము - ఈ
తని ఖడ్గరామావు రాజమండలంబు మ్రింగుచున్న
దన్నచో న్నిష్ఠ కేవలపరంపరితము - ఇతండు పద్మా
సరవి కువలయాలంకార చంద్రుండన్నచో న్నిష్ఠ
మాలాపరంపరితము - ఈరాజ చంద్రుని యశ
శ్చంద్రిక యెల్లెడను వెలుంగునన్నచో న్నిష్ఠ కేవల
పరంపరితము - ఇతని విలాసములు భయాంధకార
మథాగ్నిహ్నుములు కైతవాత పదామ్రులన్నచో న్నిష్ఠ
మాలాపరంపరితము .

ఆరోపకమాణము ప్రకృతోపయోగియయి
నచో బరిణామము - సంతయము గల్గుచో సందే
హము - భ్రాంతి గల్గుచో భ్రాంతిమతము - అనేకు
లొక్కని ననేకవిధముల నుల్లేఖించిన నుల్లేఖము - వ
ర్ణ్యమును గాదెసటయపహ్నువము -

ఉ - ఇతని యాజ్ఞాపాలకను రాజులు మస్త
కములందాల్చి గన్నును బంజేయుము - ఇదిముఖం

బో పద్మంబో యన్న సందేహము - తుష్టాదలు
పద్మంబని ముఖముం జేరెనన్న భ్రాంతి
మంతము - ఇతండు శార్యాకరంబని శత్రురాజు
లును - విద్యావిహారస్థానంబని ఉండితులు నెన్నుచు
న్నారన్న సుల్లేఖము - ఇది ముఖము గాదు పద్మం
బన్నను ఇది పద్మముగాని ముఖము గాదన్న సముఖ
వ్యాజమునం బద్మంబె యొప్పుచున్నదన్న నచ
హ్నవము

(ఉక్యతమున ప్రసిద్ధోపమానముగా సెం
డె దానికి హేతువొండె ఫలము నొండెం గల్పించు
టయు తేల్చెడు - అదివాచ్యయుగమ్యయనని రెండు
విధములనుండు - వలె - అట్ల - నిక్కము - ధ్రువమి
త్యాది శబ్దంబులం బ్రయోగించినచో వాచ్యయగు
నవి లేనిచో గమ్యయగు.

ఉ. చీకటి చక్రవాక విరహాగ్ని భూమంబువ
లెనున్నదన్నను స్వరూపోత్పేక్ష - నీపాదంబులు
భూమినుంచుట వలన నెట్టివారినవి నిక్కమన్నచో
హేతుత్పేక్ష - ముఖకాంతింజెందుటకుగాబోలు
చండుండు పద్మముతో వైరము నేయచున్నాడ
న్నచో ఫలోత్పేక్ష - ఈమాడును వాచ్యోత్పేక్ష
లు - ఇంక వలెను - నిక్కము - కాబోలును అనుశబ్ద
ముల విడిచి చెప్పినచో గమ్యోత్పేక్షయగును.

ఉపనయనమునెప్పక యుపమానంబెనెప్పి
నచో రూపకాతి శయ్యెక్తి- ఉ- రాజకులంబున ని
క్కల్పవృక్షములుటై - పద్మముంజూచి ముఖముం
దలంచితి.

సమానముంజూచి సమానముం దలంచుట
వృథాము.

ప్రస్తుతంబుల కొండె నప్రస్తుతముల కొండె
సమాన ధర్మము పెప్పట తుల్యయ్యెగిత - ప్రస్తుతా
ప్రస్తుతములకది దీపకము.

ఉ. ఇతండు రాజ్యము నేయంగీర్తులకును శత్రు
కాంతలకుంబాంకిమ గలిగె నన్నంగూర్చుమును శే
మందును దిగ్గజములును నిన్నారములయ్యె నన్నం
తుల్యయ్యెగిత- ఇంకొండు నీ రాజును లోకములంగా
చుచున్నారన్నచో దీపకము.

వాక్యద్వయంబున వేఱుగా నొక్క సాధా
రణ ధర్మము నెప్పికల బ్రతివెన్నూపమ- బింబ ప్ర
తిబింబభావమునం జెప్పినచో దృష్టాంతము- ఉ- మం
దరము సముద్రమునకు టోధకము- ఈ రాజు శత్రు
లగు టోధకుండు- అన్నచో బ్రతివెన్నూపమ- మేరు
లకే ప్రతిష్ఠి- ఈ రాజుదే మహిమయగ్నచో దృష్టా
ంతము.

ఒక్కదానితోఁగూడ నొక్కదాని క్రియయ

యినచో సహజాత్తి - ఉ - ఈతని ఖగ్గలతశత్రు
కంఠముల యందు దేవస్త్రీ) శుష్పమాలికతోఁబడు
చున్నదన్నను ఇతనికీర్తి దినదినమును సూర్యనితో
నుదయంపుచున్నదన్నను సహజాత్తి.

ఉ సమాన భర్తా ము పమేయము న నున్న
దన్నను బింబ ప్రతిబింబభావము దోచుచో నిదర్శ
న - ఉ - ము ఖము పద్మశోభం చాల్చుచున్నది.

ఉ పమేయము పమానము కంటె విలక్షణి
బగుట వ్యతిరేకము - ఉ - పద్మము రేయి శోభిల్లుదు -
ము ఖము రేయింబగులు శోభిల్లును -

అథా ము వేఱగుచూ శబ్ద మొక్కటి యయి
నను శ్లేషము - ప్రకృత శ్లేషం బ్రకృత శ్లేష ము భ
యశ్లేషము నని యది కూడు విధము ల నుండును -
వెండియున భంగ శ్లేషము ను సభంగ శ్లేషము నని
రెండు విధము లగును - ఉ - వీరలు సుమిత్రా నంద
సులని రామలక్ష్మణుల నుద్దేశించి చెప్పినను - ఈతని
కింగులభూభృత్తులు సాటియన్నను - ఇందునుచు
క్రందును కళానిధియన్నను శ్లేషము - ఇది నీరజంబ
న్నను పరమహిమంబన్నను సభంగ శ్లేషము .

ప్రతీయమాన వస్తుకములు.

ప్రస్తుత విశేషణంబు సామ్యంబున నప్ర
స్తుతంబుదోషించుచో సమాసోక్తి - సాధిప్రాయం

బయినచోఁ బరికరము - ఓ ఇతనివాణిశరసశగు
ణసాలంకార యన్నచో నాయకదోచుంగాన శు
మాసోక్తి - చతుర్భుజుఁడు మాకు నాల్గుపురుషార్థకా
ములనుసంగునన్నచోఁ బరికరంబు.

విశేషము దోచుటకుం జెప్పినవిషేధాధాశు
మాక్షేపము - ఓ. మేమశరణులమనుటయెల్లుశర్య
లోకశరణంబునీపుండనన్నచో నాక్షేపము.

నిందచే స్తుతియొందె స్తుతిచేనిదయొందెం
దోచుచో వ్యాజస్తూతి - ఓ. ఇతఁడుబుద్ధిమంతుండ
ట - పరోపకారంబులంజేసి తనకార్యంబులనువే
క్షించు నన్నను ఈరని శత్రువులెంత సాహసికు
లుసంద్రములంజొచ్చుచున్నారన్నను వ్యాజస్తూతి.

భేదంబున్ననభేదం బభేదంబున్నను భేదం
బు సుంబంధంబున్న నసుంబంధం బసుంబంధం
బున్నను సుంబంధంబును జెప్పినంగార్యకారణ పౌ
ర్వాపర్యము నతిశయోక్తి - ఓ - ఇతఁడు కల్పవృక్షం
బేయన్నను - ఇతని మహిమయస్యంబే పోయన్నను
ఇతని సృష్టిబ్రహ్మసృష్టిలోనిది గాదన్నను - ఇతనిప
స్తావము దేవలోకమున నడచినదన్నను - అయ్యి
తిదృష్టిప్రసారమునకు మున్నుమన్నిన శరములు
పమనన్న నతిశయోక్తి.

ఒక్కటియె డాప మేయ మునుపమానము నయిన

చో ననన్వయము - పర్యాయము న రెండట్లయిన
చో నుపసేయేపమ - ఉ - ము ఖము ము ఖమునంటి
దెయన్న ననన్వయము - ముఖము పద్మము వంటిది
పద్మము ముఖము వంటిదన్నచో నుపసేయేపమ -

ప్రస్తుతార్థమునంబ్రస్తుశార్థము దోచినంబ
ర్యాయోక్తి - అప్రస్తుతమున నది దోచిన నప్రస్తుత
ప్రశంస-ఉ-ఈని నైనికులు శత్రురాజుల యంతః
పురదీక్షిక కలస్నానము నేయుచున్నారన్నచోఁ బ
ర్యాయోక్తము - తుమ్మెదలుదిక్కులఁదిగుటచే నేమి
లార్థము - నవనవోదయంబై పున్నాగము పరిమళం
బిడుచున్నదే యన్నచో నప్రస్తుత ప్రశంస-ఉ-

రసభావ రసాభాస భావశాస్త్రు లితరాంగముల
యినచో రసవత్ప్రియ ఊర్జస్వి సమాహితములనం
బడు-భావోదయభావనంధిభావ శబలత లట్లయినప్పు
డా పేరులయలంకారములగునవి-యస్కత్కృతవ్యం
గ్యసంగ్రహమునంజూచిన నవి స్పష్టంబగు.

అనేకాలంకారము లొక్కవాక్యమునం గూ
డినచో సంగళిప్తి సంగకరములగును-అవి తిలతందు
లముల వలె నస్యోన్య నిరవేక్ష ములయినచో సంగ
ళిప్తి- నీరక్షీరములవలె నస్యోన్యసావేక్షములయి
నచో సంగకరము - చంద్రుని వంటి యీ ముఖము
పదశోభంకలున్నచో నుపమా నిదర్శనలకు

సంస్కృతి.

అంగంగి భావమునేక వాచక ను ప్రవేశమును సందేహమునని సంకరములు మూడు ఈతని ఖడ్గధార శత్రువుల లలాటముల లివులగుడు గంగా బోలుబడుచున్నదియన్నచో నుపమాత్ప్రేక్షలకంగంగి భావము -

విలసత్సర్వమంగ శుండితండు శివునివలె నైష్వసన్నచో నుపమాత్ప్రేక్షములకేక వాచకాను ప్రవేశము - ఈ రాజచంద్రుండు రక్షితుల (బుధి) బుద్ధిసన్నచో నుపమారూపకములకు సాధక బాధకంములు లేవుగాన సందేహము =

ఇది శ్రీ శరవస్తు వేంకటరంగాచార్యు

లయ్యవారలుగారిచే రచియింపబ

డిన యలంకార శుంగ్రహము.

VIZAGAPATAM.

Printed by A. C. Srinivasacharier,
Aisha Press. 1874.

Sl no. 27

$$\begin{array}{r} 14 \\ \hline 2 - 1874 \end{array}$$

కు- ఔం గానియట్టిభాగము త్యాచిత్రముగాని ప్రా
యశముగాదు ఎందువలన నన్ను- స్మృత గ్రంథకా
రులు శ్రుతులతాత్పర్యము లెన్నగా నెఱిగినవారలు
గానియనుటలు గారు- అట్టివారలు ప్రమాదవశము
సంగాక శ్రుతి విగుద్ధాధికవచనంబులు వలుకుదురే-
ప్రామాదికంబులొయన్ని నెంత బుద్ధిమంతులకుఁగ
లుగును - ప్రమాదో భీమతామహి యను వచనంబు
సుప్రసిద్ధముగాడే.

అట్టి స్మృతులెయ్యవి యనినను-

మను స్మృతి అత్ర స్మృతి విష్ణు స్మృతి హరిత స్మృ
తి యాజ్ఞ వల్క్య స్మృతి ఉశన స్మృతి అంగిరస్ స్మృతి-
యమ స్మృతి ఆపస్తమ్బ స్మృతి-సంవర్త స్మృతి తాత్య
యన స్మృతి బృహస్పతి స్మృతి- పరాశర స్మృతి-వ్యా
స స్మృతి శంఖ స్మృతి విభిత్ స్మృతి దక్ష స్మృతి గౌత
మ స్మృతి శాతాతప స్మృతి వసిష్ఠ స్మృతి-

మఱియును నారద పులస్త్య క్రతు ర్దేవల- మ
రీచి పితామహాహ్వయ పాదిభరద్వాజా శ్వలాయన
యోధాయన శృగు మార్కండేయ గోబిల కౌశిక జా
బాలిప్రజాపతిశానక గర్గ పుణ్డరీక వైతివసినారాయ
ణ విశ్వమిత్ర లౌగాక్షివృద్ధ మను వృద్ధవసిష్ఠ వృద్ధ
యాజ్ఞ వల్క్యది స్మృతులు ననేకంబులు గలవు.

ఇందులోఁ గొన్ని వ్లోక యాపములు గానున్న

వి కొన్ని వాక్యరూపములుగా నున్నవి.

ఇవి యెవ్వగు చేసేరన్నను ఆయా స్త్రుతుల వామంబుల నిరూపించినచో నవియొక్కొక్క ఋషి వేరనున్నవి- ఆయా ఋషులే చేసినారని యండ్రు- కానియిందొక్క సంశయ హేతువు గలదు- ఇందు లో శ్లోక రూపములుగా నున్న స్త్రుతులు ఆయా ఋషుల కాలములనే వుట్టిన వనవలసియున్నవి అత్రుంగిరో బృహస్పతి దక్ష గౌతమాదులు మిక్కిలియుం బురాతనులు- వారలు వాల్మీకికంటెను బ్రాచీనులు వాల్మీకి వుట్టకమున్ను వేదమంత్రము దక్కఁచందో నిబద్ధమగునది లేదని ప్రసిద్ధమయియున్నది- అందు వలననే వాల్మీకి యాదికవియని చెప్పఁబడియె సం ద్రు- ఇట్లుగుటనప్పుడు శ్లోక కవిత్వము వుట్టుట సంశ యగ్రస్తమై యున్నది-

ఇంతియ గాక యీ స్త్రుతులలోనే కొందఱు శిష్యులు ప్రశ్నము చేయగా నాయా ఋషులు చెప్పినవాక్యములే యీ స్త్రుతులనికానవచ్చుచున్నవి- ప్రశ్నములు నుత్తరములును వాక్యరూపములగుట సహజము- గాని యప్పుటి కప్పుడు వారు శ్లోకరూ పములగు వాక్యములంబ్రశ్నములు సేయునుండిరని యు శ్లోక రూపములగు నుత్తరంబుల ఋషులు నెప్పి రనియు నట్లుటకహంబై యుండలేదు. ఇంతియ

గాక మనువు చెప్పినది భృగువు గ్రంథరూపముగాఁ జేసినట్లు మనుస్మృతియందే కాన వచ్చుచున్నది. శ్లో॥ ఇదం శాస్త్రంతు కృత్వాసా మామేవ స్వయ మాదితః- విధివద్ద్రాహయూమాస మరీచ్యా దీనహం మునీక-ఏతద్వోఽయంభృగుశ్శాస్త్రంశ్రావయిష్య త్యశేషతః॥ ఏతద్ధిమత్తోఽధిజగే సర్వమేషాఽఖిలం మునిః॥ తతస్తథాసతేనూక్తో మహర్షిర్ననునాభృగుః తానబ్రవీద్యషీంత్సర్వాన్ ప్రీతాత్మాశ్రయతామితి- అని (౧ అధ్యాయ) ౧౮, ౧౯, ౨౦ శ్లోకములు.

మఱియు యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి వ్యాఖ్యానము సేయుచో విజ్ఞానేశ్వరయ్యగియ జ్ఞవల్క్యండుప్ర శ్నోత్తర రూపంబుగాఁ జెప్పినది తచ్చిష్ఠ్యుడెవ్వఁ డో శ్లోక రూపంబుగాఁ జేసెనని చెప్పియున్నాఁడు యాజ్ఞవల్క్య శిష్యశిష్యులచేత ప్రశ్నోత్తర రూపంబు జ్ఞవల్క్య ప్రణీతం ధర్తశాస్త్రం సంక్షిప్త కథయా మాస యథామనుప్రాక్తంభృగుః- తస్యచాయం ప్రథమశ్లోకః- అని.

ఇందువలన ఋషులు చెప్పిన వాక్యంబులను సంగ్రహించి వారి శిష్యులు స్మృతి గ్రంథంబులను రచించినట్లు కానవచ్చుచున్నది.

ఇందునుక్క సూక్తియంబుగలదు. వారిశిష్యు లును వారి కలంబుల కురలే కదా వారు చేసియు

న్న యెడను స్వాయంభువ మనువు కాలంబులోని
 నాఁడయిన భృగుమహాముని చెప్పినట్లున్న మనువు
 లిలా స్వాయంభువ మనువుగాక మఱి యొకగురు
 మనువులు శుక్తిని వెనక తాను చెప్పమన్నట్లుగాన
 వచ్చుచున్నది - స్వాయంభువస్వాస్య మనోష్ఠద్వం
 శ్యామనమౌఽవరే శృష్టవన్తః ప్రబాస్వస్వస్వమ
 వాత్రానా మహాబిశః - అని మను(౧ అ. ౬౧ శ్లో)
 భృగుమరీచ్యాదులూ యన్నను శృష్ట్యాదియందే బ్ర
 హ్మమానస శుక్రులై శుక్తిరని పురాణము లంగానవ
 చుచ్చున్నది.

ఇంకవలస నుచ్చు మన్వాదులు శిష్యులకుచే
 దేశించిన ధర్మములు శిష్యప్రశిష్యపరంపరాగతము
 లయ్యెననియుం జిరకాలమునకు నాపరంపరలోని
 వార లెవ్వరో గ్రంథరూపంబుగాఁ జేసిరనియునూ
 హింస వలసి యున్నది -

ఇంకమఱియొక్కటి విచారించవలసియున్న
 ది - మన్వాదులు చెప్పినమాటలే యీ గ్రంథములలోఁ
 జెప్పబడినవా లేక తత్కాలంబు వారలు మఱి
 కొన్ని కూడఁజేర్చి చెప్పియున్నారా - మన్వాదులు
 చెప్పిన మాటలు ముగ్రమే చెప్పిరన నవకాశంబు లే
 దు. ఎట్లంటేని మనుశ్మతియందెల్ల అధ్యాయంబు
 న శంతానము లేని విధమున నేయొగ్గబడ జేవరశ

పింగరాదు ౧౧వలసం బుత్రోత్పత్తి సేయవలయునని చెప్పి - అదివేనుని రాజ్యకాలంబున నుండెననియు నాపిదపవారలా ధర్మము గూడదని పరిహరించుకొనియుం జెప్పి నియోగము నిషేధించుబడి యున్నది -

అయం ద్విజైహీ విద్వద్భిః పశుధర్మో విగర్హితః | మనుష్యాణామసి ప్రోక్తోవేనే రాజ్యం చ శాసతి ||
౬౬ || సమహిమఖిలాంభుజనాదపి ప్రవరః పురావర్ణానాం సంకరం వశే కామోపహతచేతనః ||
౬౭ || తతః సభృణియో మోహాత్ ప్రమీతపతికాంస్త్రీయం | నియోజయత్యపత్న్యాథకంతం విగహం తిసాధవః || అని.

ఈవాక్యము లందఱకును మొదటివాండగు స్వామింభువ మనువుచెప్పట సంపర్కముగాదు గదా - ఇతయ గాక విధనానియోగము కలియుగ వర్జ్యములం బరిగణించుబడియున్నది - సకలధర్మ సారజ్ఞుడయిన వేదస్వామిమహాషి తా ననియేంబున విధవలయందు భృత రాష్ట్రగులల బుట్టి చెకని మహావారతంబునం చెల్లెను - ఇది ద్వాపరాంతమున వడచినది - ఇట్లుండగా విధనానియోగమువేన రాజ్యము గడచినది మొదలుగ నిష్కర్షమనుటయెట్లు - ఇందువలన నిట్టివాక్యము బాధునికులచేతం బ్రక్షిప్తములయ్యెనని గమనింపవచ్చును - అట్లువలనమనస్స

దిస్సత్తుల గానవచ్చు వాక్యంబులెల్ల మన్వాదులు నె
 ప్పినవిగావనిస్పష్టము గాఁ దలించువచ్చును- అట్లెన
 చో మన్వాదులు ధర్మములంజెప్పటయొక్కలయనియు
 నీగ్రంథము లన్నియు నాధునికకల్పితము లేయగునని
 యుంజెప్పవచ్చు నేయందురు- అట్లుగాదు- వేదము
 ననే మనువుచెప్పిన ధర్మము మిక్కిలియు హితమని
 చెప్పుబడియున్నది- స్మృతులలోచెప్పిన ధర్మం
 బులు తరుచుగా వేద తాత్పర్యము ననుసరించి యు
 న్నవి-విశేషించి యిందలిధర్మంబులుజూడ బహుదూ
 రదృష్టిచే నై హికాముష్టి కానేకఫలఁగఁగొనుటకు
 నట్లుచెప్పుబడినవని బుద్ధిమంతులకుం దెల్లమగుచు
 న్నది- ఇట్లుండ నన్నియుం గల్పితము లనుటయెట్లు-
 కావున మన్వాదులు నెప్పిన ధర్మంబులుం దత్తత్కా
 లంబునం దమదృష్టిని ప్రజలకుహితము లనితో
 చిన ధర్మంబులుంగూర్చి యుగంబులోని వారలే
 యీగ్రంథంబులను రచించియుందురు- వారలుబహు
 ప్రాజ్ఞులునుమనసకంఠేంద్రబాచీనులుంగానమనమెఱుం
 గని యుత్సన్నవేదభాగంబుల నెఱింగినవారలుగాన
 వారలు చేసినస్మృతులన్నియు నాదగణీయంబులే-
 వారలును ఋషితుల్యులుగానఋషులని మన మొప్పు
 కొనవచ్చును- వారిపేరులిట్టివని మనమెఱుంగ కున్న
 ను ఎప్పుడోదేర ధర్మంబులు సిస్సే సూర్యుని నెయ్య

స్త్రుతివచనంబులు మిక్కిలియు గ్రామ్యంబులు-చర
శ్రుతివిరుద్ధస్త్రుతిత్వంబులలో శూదానబలంబు లగు
నట్లుదోచునది వైకల్పికంబులని యెఱుంగునది. ఈ
రశ్రుతివిరుద్ధస్త్రుతిభాగంబులలో శాఖాభేదంబులంగొ
దఱుకొన్నిటి నాదరించియున్నారు-బహుజనశ్రుతం
బగుట నట్లాచరించుటయెత్తేయస్కరంబగును గా
ని యేస్త్రుతిత్వంబుచొప్పువంజేసినను వైదికధర్మ
శ్రుత్తుండు గాకుండునని యెఱుంగునది- అందువల
నందమతమశాఖవారలాచరించుస్త్రుతులంజెప్పినట్లు
నేయుటశక్యంబుగాని యిప్పుడు స్త్రుత్యంతరోక్తవి
ధినేనిఁ జేసినచోఁ గృతకృత్యుండనియెఱుంగవచ్చు
ను గావనిన్ని స్త్రుతులుం గార్యకరంబులేయని యె
ఱుంగునది.

ఇంకొక్క రహస్యంబు గలదు- స్త్రుతులయం
కుం జెప్పు విధినిషేధంబులన్నియు నదృష్టప్రయో
జనంబులే కావు- దృష్టప్రయోజనంబులం బట్టియు
నుండును- అయినచో నవి ప్రత్యక్షాది ప్రమాణంబు
లనే తెలియంబడుం గదా యింక చెప్పవలయుం
దురు- అతి సూక్ష్మబుద్ధులకుం గాని తెలియ శక్యంబు
గాని దృష్టప్రయోజన సాధనంబులు నుపదేశించుట
యందఱకు నావశ్యకంబు- సూక్ష్మబుద్ధులు ప్రయ
త్న పూర్వకంబుగాక యెఱుంగరాని యథామున

ట్టి క్షేత్రంబు లేకుండం దెలుపుట నారలకుం గార్క
రంబు- ఇతరులకది యజ్ఞాతజ్ఞాపనంబె యగును.
అట్లే నచో స్మృతులు ధర్మశాస్త్రంబులనుట యెట్లు
న్నను- ఇండుచెప్పంబడు దృష్టప్రయోజన సాధనం
బులుండద్వారంబుననదృష్టసాధనంబులేయగును ఆ
దృష్టలాభంబున కుపయోగింపనిదృష్టసాధనంబులు
చెప్పంబడవు- ఆద్యారకంబుగాఁ గొన్నియును ద్వారక
రకంబుగాఁగొన్నియునదృష్ట ఫలసాధనంబులగునిం
తెయ విశేషంబు- గాన ధర్మశాస్త్రంబునుటకు బాధ
కంబు లేదు-

క్రుతులయందు నైతంబు దృష్టఫలసాధనంబు
లైనవి తద్వారంబుననె యదృష్టసాధనంబు లగునని
పూర్వమీయంబునందు నిరూపింపంబడుచున్నది-

కావున సర్వథా దృష్టఫలస్మర్యంబు లేనిచో
ఁకేవలాదృష్టఫలకంబులగుం గాని యేమేని యుండ
త్సర్వంబున్నచో నట్టివిగావు- కాఁబట్టి ప్రాయశ్చిత్తం
బుగా స్మృతుక్త ధర్మకంబులకు దృష్ట ఫలంబులు నె
డుకు చుండునది ఆవియేమి యుం దొరకొననిచోఁ కే
వలాదృష్ట ఫలకంబులని యెఱుంగునది.

ఇందుకు దాహరణంబు-నచైనాత్మశనంకుర్వాత్
అని యతిభోజనంబు వలదని చెప్పంబడినది- అతిభో
జన నిషేధము- ఆరోగ్య సాధకంబు- తద్వారంబున

నాయుర్వృద్ధి సాధకంబు - తద్వారంబున శ్వర్గ సా
ధకమగుచున్నది - ఈ యథాంబు - అనారోగ్యము
నాయుష్య మశ్వర్గసంచాతిభోజనమ్ - అనువాక్యం
బున విశదీకరింపఁబడినది - ఇట్లుకొన్ని సుస్పష్టంబు
గాఁదెలియ వచ్చును - కొన్నిటి ప్రయోజనంబులు వి
మశా సాధ్యంబులు ఎట్లన్నను.

అశిషిష్టాచయానాతు రశుగోత్రాచ యాపి
తుః - సాప్రతస్తా ద్విజాతీనాం వార కర్తణిమైథునే
అని వివాహ విధిలోఁగన్నక వరునకు ససండురాలు
గాకుండ వలయుననియు సగోత్రురాలుగాకుండవ
లయుననియుం జెప్పఁబడినది - వివాహఫలంబు శు
త్రోత్పత్తిగాన నది శుక్లశోభిత సుభవంబుగాన నది
యేక శరీర సంబంధంబులైనచో బలహీనంబులయి
శుత్రోత్పత్తి ప్రతిబంధంబు నొందె చుర్యలశుత్రో
త్పత్తి నెందెం జేయును - కాబట్టి యెంతదూర సం
బంధంబగునంతలే సృయగు నిట్టిసూభప్రయోజనము
దూర విమశా సాధ్యము -

ఇట్లువిధినిషేధంబులకుంబ్రదికాజన విమశాం
జెందుకన్నను - మూఢ గ్రాహంబున విహితంబులచ
రించి నిషేధంబులుకా నెదననుకొనువాఁడొక్కప్పు
డు ప్రహుదనముం జెందునెట్లన్నను - గత్యంతరములే
నిచోటున విధి నిషేధంబులలో నొక్కటి మన్నించి

నచో నొక్కదాని నతిక్రమించ వలసి వచ్చును-దాని నున్నించినచో దీని నతిక్రమించ వలసి వచ్చును. అట్టి యెడ వారి ప్రయోజనంబు లెఱిగినవాఁడు దేని ప్రయోజనంబనన్యథా నీర్థమో దాని నాచరించిదేని ప్రయోజనం బన్యథా నీర్థమో దాని నుల్లంఘించి ధమకాంబు సేడకుండు-నవియెఱుంగని వాఁడు మూ ఢగ్రాహంబున సుంశయ గ్రస్తుండై రెండుంజేయతి బాలక ధర్మభ్రంశంబు జేండు.

కావున నేకాలభేదంబునం గొన్ని ధర్మంబులు తత్కాలమునందలి ప్రాజ్ఞులు మాఱుటయుం గానవచ్చుచున్నది- ఇదియె కలియుగ వర్జ్యంబులని కొన్ని ధమకాంబులు మాఱుట కవకాశంబొసంగినది- అట్లుగాక శ్రుతుత్తంబులెల్ల నవిచార్య ధమకాంబుల యినచో వీరల యిష్టము చొప్పిన నవి మాఱుట తెట్లకవకాశము గలుగును-

కావున నే-మహ్వలంఛంగ వాలంబంసన్నాప్య సుంపల సైశ్యకం జేవరాచ్చసుతోత్పత్తిం కలౌపంద వివజ్జాయేత్ - అని నిషేధించుటయు వెండియు నందు లోఁబరిగ జితంబ యిన సన్నాప్యసంబు ప్రాజ్ఞుబుద్ధరించుటయుం గాన వచ్చుచున్నది- ఇం టువలనం గలియుగ వర్జ్యంబులని కొంతకాలంబున తునున్ను వ్యవస్థ చేసిన విధినిషేధంబులు గలవు-అవి

యశ్చటి యనుషకత్తులంబుల భమకాభకంబుల
 యునవి గాన వాటిని నిషేధించిరి- వానియనుపపత్తి
 దీరిన కాలంబునం గూడ నాయంశంబు నాదరించి
 యుండుట మూఢగ్రాహంబుగాన సన్న్యాసంబును
 ధ్ధరించినట్లుఅట్టిధర్మంబులను ధ్ధరింపవచ్చును-అదియె
 ట్లనిన నక్షత పునర్భూవివాహంబు సేయుట వలనంద
 త్తాలంబునం బ్రబలుడగువాఁడు కామాతురుడైయొ
 క్కొక్కండనేకులం బెండిలియాడనుడుక్తుండై యిష్ట
 లయినవారల-భర్తలకు నిమిత్తకల్పనంబునంగపటంబు
 నహనిచేసి పెండిలి సేసి కొనందలంచుట మొదలగున
 పాయంబుల సూహించి నిషేధించి యుండురు. ఇ
 య్పడట్టి యుపద్రవంబులు లేకుండుటయు నంకు
 తు బడులుగా విధవలు కామాతురలయి రహస్యకృ
 త్యంబులం జేసి యవి ప్రకటంబులు గాకుండ భూ
 గాహత్యాదులు సేయ సాగుచున్నారు- గాన నిష్ఠ
 డు వెండియు నడియుద్ధరించుట భమకాంబనిబుద్ధిమం
 తులూహించుచున్నాగు గదా- ఇట్టి సాధక బాధకం
 బు లెఱుంగని వారలు కలియుగవర్జ్యములని చెప్పి
 ననవీనవచనమునే మూఢ గ్రాహముగా మన్నింపు
 చున్నారు-కాతున్నచో స్త్రీలి ధర్మంబులు నవీనవ్య
 వస్థలచే మాఱినచో నంతకంటె నవీనులగుబుద్ధిమం
 తులు సేయు వ్యవస్థలచే నవియును మాఱవచ్చునని

౧౫

యేల తోచడు.

కాంబటి స్మృత్యుక్త ధనుకంబుల మూలంబు
లెఱింగి నడుచువార లెన్నటికిని ధనుకంబు పెడకం
గాపాడుదురని యెఱుంగునది.

ఇది శ్రీ పరవస్తు వేంకటరంగాచార్యు
లయ్యవారలుఁగారిచే రచియింపబ
డిన స్మృతి సంగ్రహము.

VIZAGAPATAM.

Printed by A. C. Srinivasacharier.
Arsha Press, 1874.

10178

